

SKUTKI WDROŻENIA STRATEGII UE NA RZECZ RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ DLA LEŚNICTWA I SEKTORA DRZEWNEGO W POLSCE, W KRAJACH UE I NA ŚWIECIE

JEDNYM Z KLUCZOWYCH CELÓW STRATEGII JEST OBJĘCIE 10% POWIERZCHNI LĄDOWEJ UE OCHRONĄ ŚCISŁĄ.

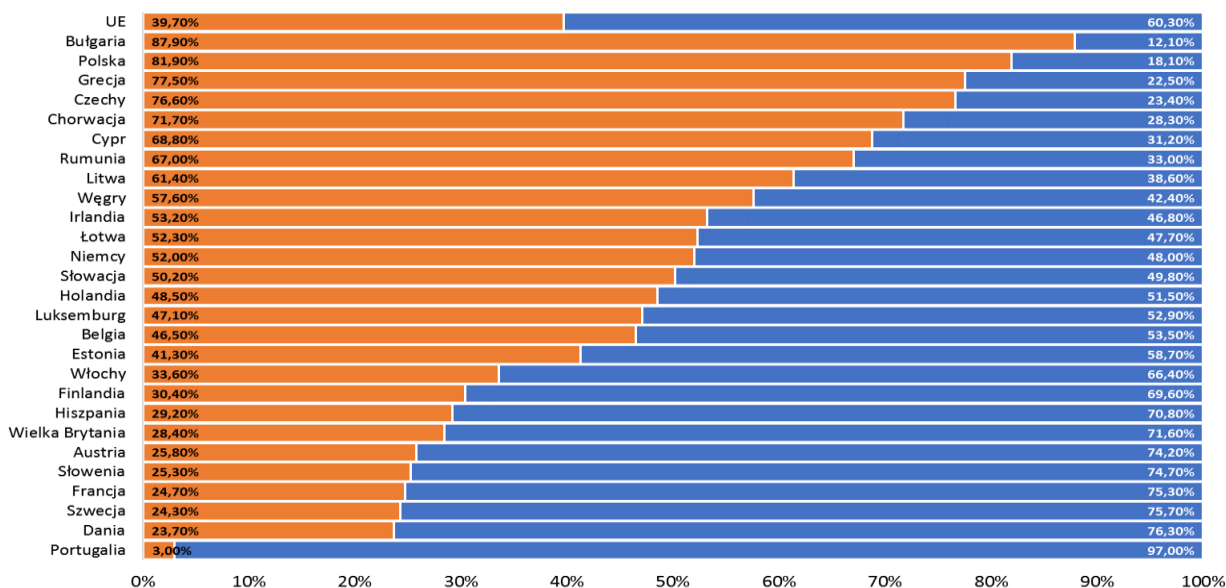
Zgodnie z komunikatem Komisji Europejskiej¹ *na obszarach objętych ochroną ścisłą zabronione będą łowiectwo, rybołówstwo i leśnictwo oraz „praktyki wydobywcze”*.

Strategia zakłada „zdefiniowanie, mapowanie, monitorowanie i ochronę ścisłą ochronę wszystkich pozostałych w UE lasów pierwotnych i starodrzewów”.

Z oczywistych powodów nie jest zasadne obejmowanie ochroną ścisłą gruntów ornych, łąk, czy terenów zabudowanych. A zatem to przede wszystkim lasy będą obejmowane tą formą ochrony. Co więcej - wyznaczane będą przede wszystkim stare drzewostany.

Potencjał leśny Unii Europejskiej

Powierzchnia lądowa UE wynosi 426 764 200 ha, a lasy zajmują powierzchnię 157 786 910 ha, stanowi to ok. 37 % powierzchni lądowej. A zatem 10% powierzchni lądowej UE to obszar o powierzchni 42 676 420 ha. Oznacza to, że osiągnięcie zamierzonego celu wymagać będzie objęcia ochroną ścisłą ok. 27% powierzchni leśnej UE.

Rycina 1 Struktura własności lasów w UE (źródło Eurostat 2015). Kolor pomarańczowy – lasy państwowe, kolor niebieski – lasy prywatne

Lasy UE są w znacznym udziale własnością prywatną (60%). Powierzchnia lasów prywatnych wynosi 95 145 507 ha (rycina 1). Odpowiednio areal lasów państwowych wynosi 62 641 403 ha. Należy stwierdzić, że objęcie ochroną ścisłą lasów prywatnych oznaczałoby **faktyczną utratę władztwa nad tymi lasami przez ich właścicieli**, a zatem i korzyści płynących ze zrównoważonej gospodarki leśnej (m.in. pozyskanie surowca drzewnego).

Niewątpliwie proces obejmowania lasów prywatnych ochroną ścisłą byłby bardzo trudny i kosztowny. Spośród kluczowych problemów wskazać należy: 1) brak zgody właścicieli na nieodpłatne objęcie lasów ochroną ścisłą i oczekiwanie wysokich rekompensat finansowych z tytułu utraconych przychodów,

1 Draft technical note on criteria and guidance for protected areas designations, KE

2) ograniczone możliwości wykupu prywatnych lasów (brak zgody, duże oczekiwania finansowe). Wobec wskazanych powyżej problemów uzasadnione jest stwierdzenie, że osiągnięcie ww. celu realizowane będzie głównie w oparciu o lasy własności państwowej. Gdyby powyższy cel zrealizowany został wyłącznie w oparciu o lasy państwowe, oznaczałoby to objęcie ochroną ścisłą ok. 72% lasów państwowych UE. Dodatkowo, jeśli ochrona ścisła obejmie w pierwszej kolejności tzw. stare drzewostany, to efektem tego będzie konieczność wyłączenia wszystkich tego typu drzewostanów oraz znacznej części drzewostanów stosunkowo młodych. Można założyć (opierając się na przykładzie Polski), że będą to np. wszystkie drzewostany w wieku powyżej 80 lat oraz znaczna część drzewostanów w zakresie wieku 60-80 lat. Spowoduje to drastyczne ograniczenie produkcji drewna okrągłego przez podmioty państwowe.

Jak pokazuje rycina 1, struktura własnościowa w poszczególnych krajach jest bardzo zróżnicowana. W niektórych państwach udział lasów państwowych jest bardzo wysoki, przekraczający 80%, a w innych nie przekracza 30%. Ze względów finansowych i organizacyjnych, należy oczekiwać, że to wobec państw z największym udziałem lasów własności państwowej formułowane będą oczekiwania dotyczące ochrony ścisłej. Przekładać się to będzie na daleko większy, niż proporcjonalny - 10% udział powierzchni lądowej.

Potencjał leśny Polski

Obecnie w Polsce 185 tys. ha lasów znajduje się w parkach narodowych, z tego mniej niż połowa objęta jest ochroną ścisłą. Rezerваты z kolei zajmują powierzchnie 169 tys. ha i są to w ogromnej większości grunty leśne poddane ochronie ścisłej. A zatem realizacja celu oznaczać będzie objęcie ochroną ścisłą nowych obszarów o powierzchni co najmniej 2,7 mln hektarów. Najprawdopodobniej będą to lasy własności Skarbu Państwa (w zarządzie Lasów Państwowych – PGL LP).

Uwzględniając postulat obejmowania ochroną ścisłą starodrzewii oraz aktualną strukturę wiekową lasów zarządzanych przez PGL LP należy stwierdzić, że wyłączeniu z gospodarki leśnej podlegałyby wszystkie drzewostany powyżej 80 lat (również d-stany w klasie odnowienia i do odnowienia) oraz ok. 30% drzewostanów w zakresie wieku 60–80 lat. Nie można wykluczyć innych scenariuszy, np. że ochroną ścisłą obejmowane będą rozległe kompleksy leśne, np. puszcze: Białowieża, Knyszyńska, Augustowska, Romnicka, Borecka, Piska, Goleniowska, Kozienicka, Świętokrzyska, Sandomierska, Solska, Lasy Mazurskie, Lasy Oliwsko-Darżlubskie, Lasy Roztocza, Lasy Janowskie, Lasy Pogórza Przemyskiego i Gór Słonnych, Bieszczady, lasy górskie w poszczególnych pasmach Beskidów, Bory Lubuskie i Dolnośląskie - aż do uzyskania zakładanego poziomu 3,1 mln ha obszarów ściśle chronionych. Możliwy jest również scenariusz mieszany, w którym wyłączeniu podlegałyby zarówno pojedyncze drzewostany (fragmenty lasu) jak i całe kompleksy leśne.

Zakładając jeszcze inny scenariusz, w którym ww. cel zostałby zrealizowany w oparciu o lasy już chronione w ramach sieci obszarów Natura 2000, należy stwierdzić, że ochroną ścisłą należałoby objąć praktycznie wszystkie lasy obszarach Natura 2000 (powierzchnia lasów w sieci obszarów Natura 2000 wynosi 3,3 mln ha, do objęcia ochroną ścisłą 3,1 mln ha).

Należy mieć świadomość, że ochrona ścisła to brak możliwości przeciwdziałania zamieraniu lasu, realizowania przebudowy drzewostanów o niewłaściwym składzie gatunkowym, niemożność realizacji niektórych działań z zakresu ochrony czynnej zapisanych w PZO we wskazanych powyżej drzewostanach.

W sytuacji realizacji ww. celu wyłącznie w oparciu o lasy zarządzane przez PGL LP, konieczne będzie objęcie ochroną ścisłą 40% powierzchni lasów Skarbu Państwa w Polsce. Taki scenariusz oznaczałby konieczność wyłączenia z użytkowania dodatkowych ok. 2,75 mln ha lasów.

Skutkiem wdrożenia ochrony ścisłej na powierzchni 2,75 mln hektarów, może być spadek pozyskania surowca drzewnego w PGL LP nawet o 50% (proporcjonalnie do pozyskania surowca w poszczególnych klasach wieku), czyli o około 20 mln m³. Spadek przychodów może być jeszcze większy, ponieważ w drzewostanach starszych pozyskiwane są najcenniejsze sortymenty.

Skutki przyrodnicze

Oprócz potencjalnie korzystnych skutków przyrodniczych, wynikających ze starzenia się drzewostanów – wzrostu mikrosiedlisk (wskutek występowania dużej liczby sędziwych drzew), wzrostu zasobów martwego

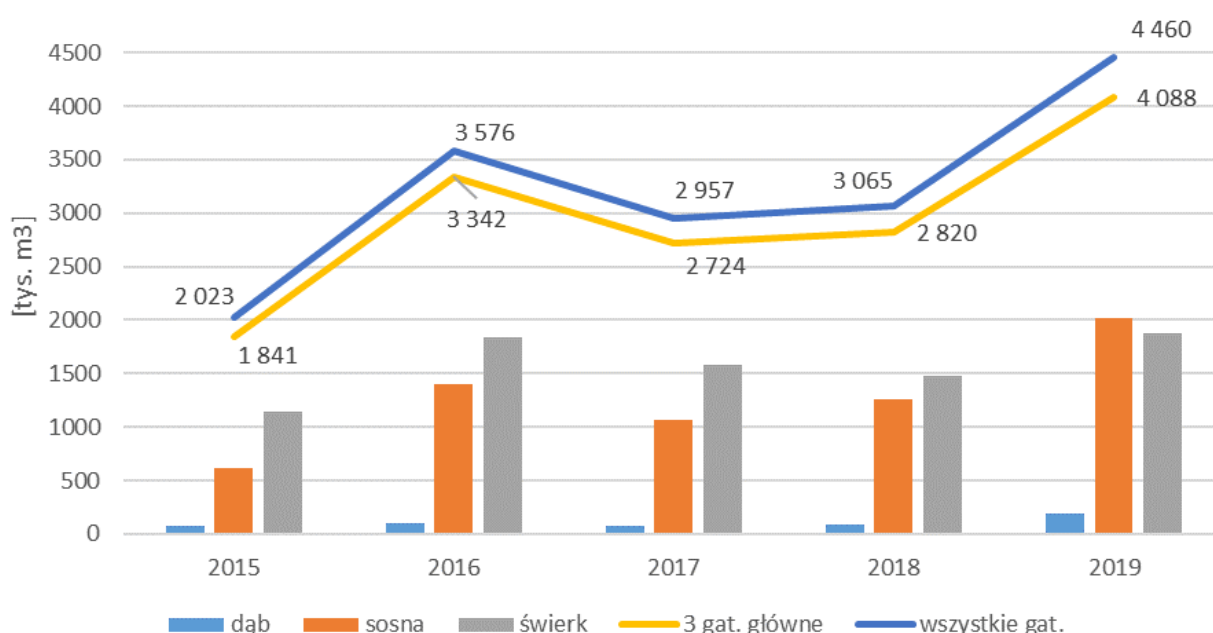
drewna, objęcie tak znacznych obszarów lasów ochroną bierną niesie za sobą szereg poważnych niebezpieczeństw.

Jednym z nich (najpoważniejszym) jest ryzyko wystąpienia wielkopowierzchniowego zamierania lasu wskutek gradacji owadów, skutków ekstremalnych zdarzeń pogodowych – tornada, susze, pożary, itp.

Na terenie Polski odnotowuje się systematyczny wzrost temperatur. Istotne zaburzenia pogodowe przejawiają się coraz częstszym występowaniem niszczycielskich huraganów oraz dotkliwych susz. Dodatkowo, brak pokrywy śnieżnej zimą potęguje niedobory wody (suszę) w sezonie letnim. Efektem tych zmian jest tzw. wieloczynnikowe zamieranie lasu.

W Polsce od kilku lat obserwowany jest dynamiczny wzrost arealu zamierających lasów. W szczególności dotyczy to trzech głównych gatunków lasotwórczych w Polsce sosny, świerka i dębu. W latach 2015-2019 z powodu gradacji owadów w drzewostanach złożonych z ww. gatunków pozyskano, w ramach cięć sanitarnych, 4088 tys. m³ drewna. Wielkość cięć sanitarnych sukcesywnie rosła w kolejnych latach (rycina 2).

Głównymi przyczynami zamierania były gradacje: kornika drukarza (świerki), kornika ostrozębnego (sosny) oraz opiętka dwupłatkowego (dąb). Gradacje tych owadów stanowią szczególnie poważne zagrożenie dla trwałości lasów w Polsce.

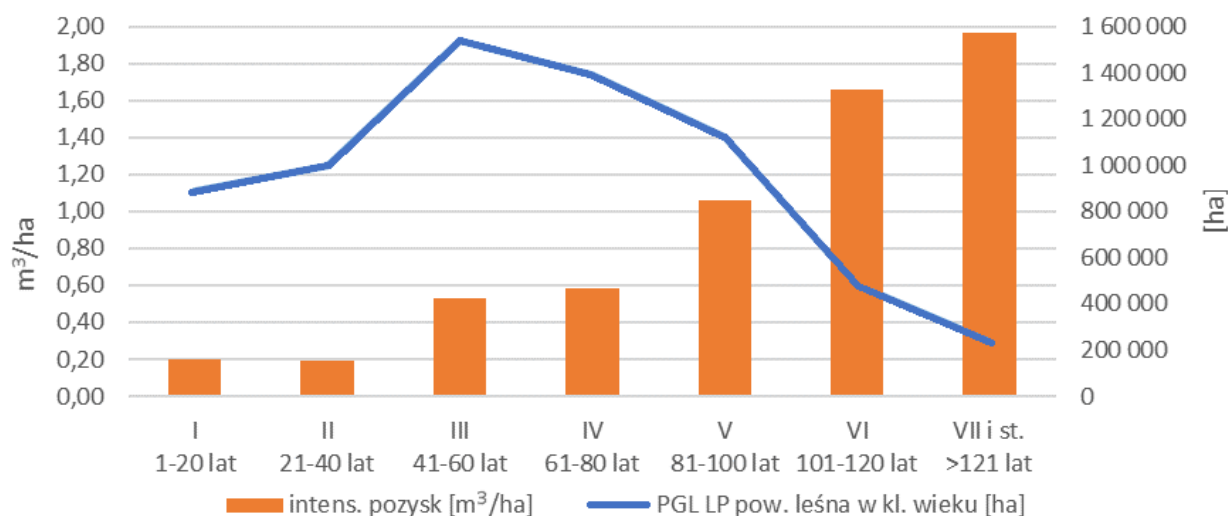
Rycina 2 Rozmiar cięć sanitarnych dla gatunków sosna, świerk i dąb oraz łącznie wszystkich gatunków (źródło: Kompleksowy program przeciwdziałania procesom zamierania lasów w Polsce oraz działania mitygujące w perspektywie do 2030 roku; DGLP 2020)

Wieloczynnikowe zamieranie lasów, spowodowane zmianami klimatu (oprócz wymienionych powyżej sosny, świerka i dębu) dotyczy również pozostałych gatunków lasotwórczych. Na uwagę zasługują przede wszystkim cenne przyrodniczo i gospodarczo gatunki szczególnie wrażliwe na zaburzenia związane z dostępnością wody, mianowicie: jesion, jodła, buk i olsza. Dalsze pogłębianie i rozszerzanie terytorialne suszy może spowodować w przyszłości (jodła) lub już obecnie powoduje (jesion, buk) pogorszenie kondycji również drzewostanów tworzonych lub współtworzonych przez te gatunki i w konsekwencji ich masowe zamieranie. Ogółem w latach 2015-2019 pozyskano 5,6 mln m³ posuszu oraz złomów i wywrotów jesionowych, jodłowych, bukowych i olszowych oraz pozostałych gatunków lasotwórczych (nie licząc gatunków głównych).

Ze względu na szybkie tempo zmian, lasy nie są w stanie samoistnie i ewolucyjnie dostosować się do zmieniającego się klimatu. Z tego powodu wymagają one odpowiednich działań adaptacyjnych rozumianych jako ochrona czynna.

Ryzyko zamierania drzewostanów rośnie wraz z ich wiekiem (rycina 3), oznacza to że na wystąpienie gradacji owadów i zamieranie narażone są szczególnie drzewostany starsze, a więc te które mają być objęte ochroną ścisłą. W związku z tym ryzyko zamierania rozległych obszarów starodrzewii wskutek osłabienia

niekorzystnymi zmianami klimatycznymi należy ocenić jako bardzo poważne. Zjawiska te już obecnie są obserwowane na terenie m.in. Niemiec, Czech, Polski, Szwecji i wielu innych krajów.

Rycina 3 Intensywność wydzielenia się poszusu w kolejnych klasach wieku na tle ich udziału powierzchniowego.

Objęcie ochroną ścisłą 10% powierzchni kraju wiąże się z realnym ryzykiem wystąpienia szeregu niekorzystnych zjawisk:

- **Lasy utracą możliwości podtrzymywania różnorodności biologicznej** – większość gatunków leśnych wymaga specyficznych warunków jakie oferuje wnętrze lasu. Powstanie rozległych powierzchni otwartych spowoduje zanik dogodnych siedlisk. Dla wielu gatunków związanych z drzewami żywymi (ssaki, ptaki, płazy, porosty, grzyby) zamarcie całego lasu oznaczać będzie brak możliwości dalszego funkcjonowania ich populacji.
- **Zamiast wiązać dwutlenek węgla, zamarłe lasy staną się potężnym emitentem CO₂.** Zjawisko to będzie następstwem rozkładu zamarych drzew przez grzyby oraz rozkładu materii organicznej w glebie. Przyczyni się to do dalszego pogłębiania efektu cieplarnianego.
- **Zamarłe lasy utracą możliwości łagodzenia skutków zmian klimatycznych** – m. in. ograniczenie możliwości retencjonowania wody, łagodzenie dobowej amplitudy temperatur, utrata korzystnego wpływu na jakość powietrza (nawilżanie i filtrowanie) i wody (filtrowanie). Niewątpliwie w wielu miejscach uruchomione zostaną procesy erozyjne.
- **Drewno (produkty z drewna) będzie zastępowane substytutami, lub drewno będzie importowane spoza UE.** Radykalny spadek pozyskania surowca drzewnego w Polsce (analogicznie – również w Europie) będzie miał niekorzystne skutki przyrodnicze wynikające z konieczności zastąpienia produktów drzewnych, odpowiednimi substytutami. Będą to przede wszystkim plastik, cement, żelazo, szkło, itp. Produkcja tych tworzyw jest energochłonna i opiera się na nieodnawialnych źródłach energii (kopaliny). Inną możliwością zastąpienia drewna pochodzącego z europejskich lasów, jest drewno pochodzące z krajów z poza UE. Bez wątpienia znaczna część tego drewna będzie pochodzić z obszarów, gdzie nie prowadzi się zrównoważonej gospodarki leśnej, a często prowadzi się wręcz rabunkową eksploatację lasów, skutkującą kurczeniem się ich powierzchni. Zastępowanie drewna innymi surowcami oraz import drewna spoza Unii skutkował będzie pogorszeniem bilansu CO₂ i dalszym przyspieszeniem zmian klimatycznych.
- **Objęcie lasów ochroną ścisłą w znaczący sposób może spowodować ograniczenie dostępności usług ekosystemowych dla społeczeństwa**, w tym swobodnego dostępu do lasów (poruszanie się tylko wyznaczonymi ścieżkami), całkowity zakaz lub znaczne ograniczenie zbiorów runa leśnego, znaczne ograniczenie lub zakaz pozyskania drewna, w tym drewna na opał,

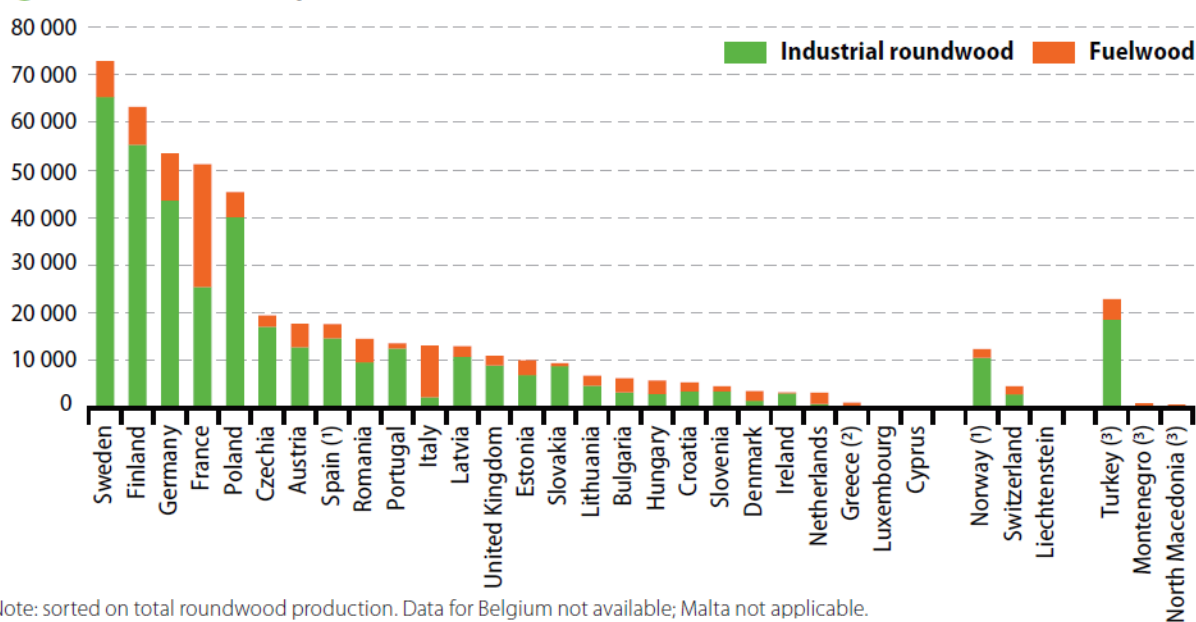
możliwości korzystania z różnych form rekreacji i odpoczynku (bushcraftu, spacerowania, biegania poza wyznaczonymi szlakami turystycznymi, organizowania biegów na orientację, wykonywania polowania, wędkowania, itp).

Skutki ekonomiczne i społeczne

W 2017 r. całkowita produkcja drewna okrągłego w UE wyniosła około 470,3 mln m³. Przy czym 5 krajów odpowiada za produkcję 61% drewna okrągłego, są to: Szwecja (72,9 mln m³), Finlandia (63,3 mln m³), Niemcy (53,5 mln m³), Francja (51,2 mln m³) i Polska (45,3 mln m³) (rycina 4).

Należy wskazać, że objęcie ochroną ścisłą co najmniej 10% powierzchni lądowej Unii Europejskiej skutkować może spadkiem pozyskania surowca drzewnego o ponad 40%. W największym stopniu spadek produkcji dotknie największych producentów, tj. 5 wskazanych powyżej Państw.

Figure: Roundwood production, 2017 (thousand m³ over bark)

Note: sorted on total roundwood production. Data for Belgium not available; Malta not applicable.

(1) Fuelwood estimated. (2) 2013 data used instead of 2017. (3) 2014 data used instead of 2017.

Source: Eurostat (online data code: for_remo)

Rycina 4 Produkcja drewna okrągłego z uwzględnieniem drewna przemysłowego (industrial) oraz energetycznego (fuel) (tys. m³- w korze). (Źródło: Agriculture, forestry and fishery statistics. 2019 edition; s. 94).

W przypadku Polski oznaczać to będzie spadek z ok. 40 mln m³ rocznie do ok. 20 mln m³ (lub więcej). W odniesieniu do Unii Europejskiej należy szacować, że spadek wyniesie co najmniej 200 mln m³ rocznie. (analiza niemieckiego ośrodka naukowo-badawczego *Johann Heinrich von Thünen Institute, Federal Research Institute for Rural Areas, Forests and Fisheries* wskazuje na deficyt rzędu nawet 244 mln m³). Należy również odnotować, że w największym stopniu zmniejszy się podaż najwartościowszych sortymentów. Dla producentów drewna spadki przychodów, w pewnym stopniu, zrekompensowane zostaną wzrostem cen drewna spowodowanym radykalnie mniejszą podażą.

Dla producentów wyrobów z drewna oznaczać to będzie zasadniczy spadek dostępności drewna, wzrost jego cen, a co za tym idzie gwałtowny wzrost kosztów produkcji i cen gotowych wyrobów. Ekonomiczne skutki tych zmian są trudne do oszacowania, głównie dlatego, że nikt jeszcze na tak radykalny eksperyment ekonomiczny się nie zdecydował. Niemniej jednak, zważywszy jaką ważną gałęzią Unijnej gospodarki jest np. przemysł drzewny i budowlany, można założyć że skutki będą katastrofalne. Należy oczekiwać załamania się całego sektora drzewnego, bankructwa wielu firm, a w konsekwencji znaczącego wzrostu bezrobocia i niezadowolenia społecznego.

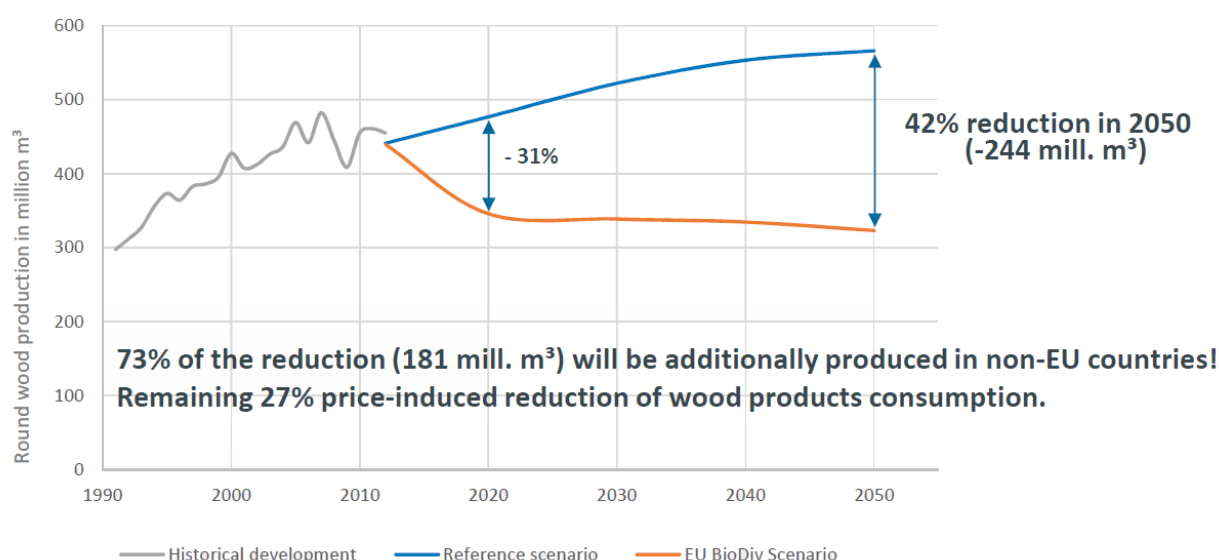
Wpływ na kraje spoza UE

Zjawisko zastępowania produktów sektora drzewnego UE, importem drewna i wyrobów drewnianych z krajów spoza Unii jest nieuniknione. Na chwilę obecną trudno szacować jaka będzie skala tego zjawiska. Tego trudnego zadania podjął się ww. niemiecki ośrodek naukowo-badawczy. W raporcie pt.: „*Assessment of possible leakage effects of implementing EU COM proposals for the EU Biodiversity Strategy on forestry and forests in non-EU countries*” autorzy, bazując na niemieckich danych statystycznych, oszacowali wpływ implementacji strategii bioróżnorodności na leśnictwo i sektory gospodarek drzewnych krajów spoza UE. Prezentację na podstawie tego dokumentu wygłosił przedstawiciel Instytutu na Grupie Roboczej Rady UE ds. Leśnictwa w dniu 25 listopada br.

Poniżej przytoczone zostały najistotniejsze wnioski z analizy przeprowadzonej przez *Thünen Institute*:

Porównanie aspektów socjoekonomicznych wskazuje, że zmniejszenie produkcji drewna w UE wywoła wzrost produkcji drewna, szczególnie w krajach o większym zatrudnieniu w sektorze leśnym i w krajach o „biedniejszym społeczeństwie” oraz wyższych nierównościach w rozkładzie dochodów i zamożności.

Całkowity deficyt produkcji w skali globalnej, (w przypadku realizacji ww. celu) wyniesie ok. 244 mln m³. Aż 73% (181 mln m³) tego deficytu produkcyjnego zostałoby skompensowane poprzez wzrost pozyskania drewna w krajach spoza UE. Przewiduje się też, że pozostałe 66 mln m³ nie będzie ani produkowane, ani poszukiwane, a tym samym potencjalnie zastępowane innymi produktami niedrzewnymi. Rycina 5 przedstawia przewidywane skutki ograniczenia produkcji drewna okrągłego w porównaniu z wynikami scenariusza referencyjnego (który zakładał brak realizacji ww. celu).

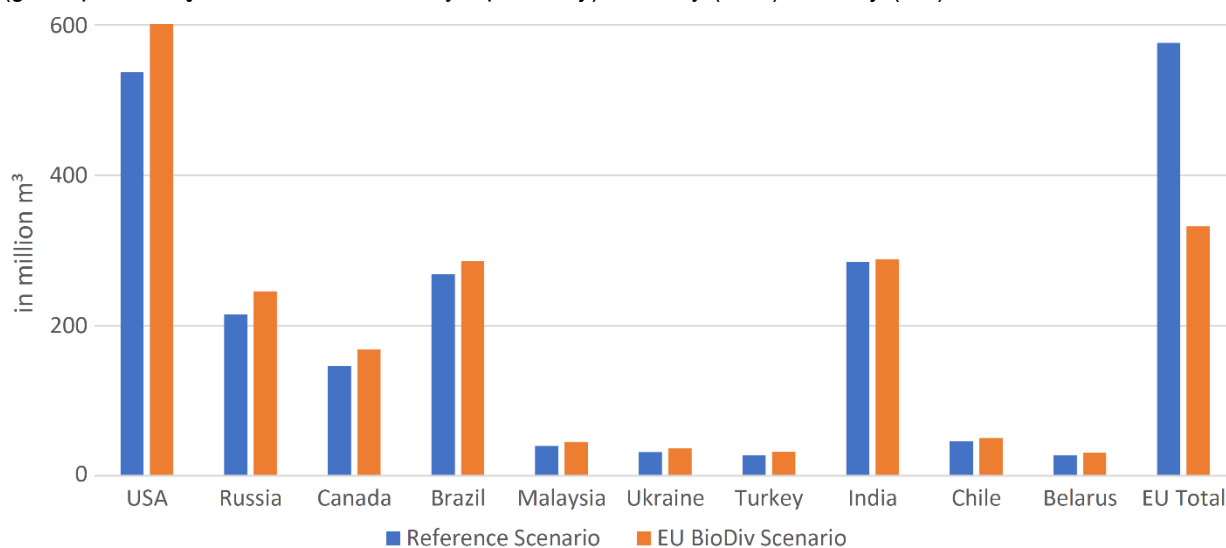
Rycina 5 Symulacja produkcji drewna okrągłego w UE w scenariuszu referencyjnym (kolor niebieski) i scenariuszu zakładającym realizację celu (kolor pomarańczowy).

W 2050 r. deficyt produkcji w krajach UE kompensowany byłby głównie zwiększoną produkcją drewna okrągłego w USA (gdzie przeniesione byłoby 26% deficytu produkcyjnego), Rosji (12% deficytu produkcyjnego), Kanadzie (9% deficytu produkcyjnego) i Brazylii (8% deficytu produkcyjnego). Wyniki pokazują, że pod względem ilościowym, duża część (61% czyli 151 mln m³) zmian w produkcji drewna okrągłego zachodzić będzie w krajach spoza UE, zlokalizowanych na półkuli północnej.

Produkcja iglastego drewna okrągłego do użytku materiałowego przeniesie się głównie do USA (39% przemysłowej produkcji drewna iglastego w krajach UE przeniesie się do tego kraju), Rosji (16%) i Kanady (14%). Natomiast relokacja produkcji liściastego drewna okrągłego nastąpi głównie do Brazylii (19%), Rosji (10%) i Malezji (8%). W przypadku produkcji przemysłowej liściastego drewna okrągłego, powstały deficyt produkcyjny nie zostanie w całości zrekompensowany i może zostać zastąpiony produktami z innych surowców. Udział ten jest więc znacznie wyższy niż w segmencie przemysłowego okrągłego drewna iglastego (11%).

Jeszcze silniejszy wpływ widać w spadku zużycia drewna opałowego. W tym przypadku około 67% drewna opałowego, nie będzie już produkowane w UE, i nie będzie kompensowane przez przeniesienie produkcji do krajów spoza UE, nastąpi zmniejszenie jego zużycia. Powodem tego może być fakt, że cena drewna opałowego wzrośnie o 38%. Stosunkowo wysoka cena drewna opałowego, może wpłynąć na zmianę wykorzystywanego źródła energii przez konsumentów.

W przypadku produkcji tarcicy i płyt drewnopochodnych, w sytuacji zrealizowania ww. celu, produkcja unijna wynosiła będzie 270 mln m³ i będzie niższa o 31% od wartości prognozowanej w scenariuszu referencyjnym (392 mln m³). Jednocześnie zużycie tych dwóch grup produktów spadnie tylko o 4% do 317 mln m³. Wynika to głównie z gwałtownego spadku eksportu, przy jednoczesnym wzroście importu. Globalna produkcja tarcicy i płyt drewnopochodnych będzie o 8% niższa, co oznacza, że rozbieżność między znacznie ograniczoną produkcją, przy tylko nieznacznie niższym zużyciu tarcicy i płyt drewnopochodnych w UE, prowadzić będzie do przesunięcia produkcji poza kraje UE. Badania wykazały, że przeniesienie to dotyczyłoby głównie USA (gdzie przesunięte zostanie 32% deficytu produkcji), Kanady (17%) i Malezji (5%).

Source: Own calculations

Rycina 6 Produkcja drewna surowego do 2050 r., w krajach o największych zmianach oraz w UE: w scenariuszu referencyjnym (kolor niebieski) i scenariuszu zakładającym realizację celu (kolor pomarańczowy).

Podsumowując:

- W skali globalnej (pomijając nieuniknione negatywne skutki dla zatrudnienia w krajach Unii), niepewnym i dyskusyjnym, pozytywnym efektem wprowadzenia strategii UE dla bioróżnorodności towarzyszyć będą nieuchronne negatywne skutki w krajach spoza UE;
- Bardzo prawdopodobnym jest, że nastąpi wzrost pozyskania na gruntach już zdegradowanych i to w krajach o niższych zasobach biomasy niż w UE;
- Zwiększone pozyskanie surowca drzewnego następować będzie na obszarach leśnych bez planu zarządzania lub nie objętych certyfikacją (USA, Rosja, Kanada, Brazylia, Indie);
- W większości krajów spoza UE istnieje ryzyko, że zagrożone gatunki i nienaruszone obszary leśne staną się bardziej zagrożone (Kanada, USA, Rosja, Brazylia, Chile), a wylesianie netto będzie dalej wzrastać (Brazylia, USA, Kanada, Malezja, Indonezja, Rosja);
- Korzyści z zatrudnienia najprawdopodobniej odnotują takie kraje jak USA, Rosja, Brazylia, Turcja, Kanada, Chile; Brazylia, Indie, czy Malezja, z tym że w przypadku trzech ostatnich przewidywany jest jednoczesny wzrost nierównego podziału dochodów, co może jedynie zaostrzyć negatywne skutki społeczne.

Wykorzystane materiały:

- Raport pt.: „*Assessment of possible leakage effects of implementing EU COM proposals for the EU Biodiversity Strategy on forestry and forests in non-EU countries*”; opracowany przez Johann Heinrich von Thünen Institute Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries.
https://www.thuenen.de/media/publikationen/thuenen-workingpaper/ThuenenWorkingPaper_159.pdf
- Opracowanie DGLP z 08.06.2020 pt.: Analiza możliwości osiągnięcia zakładanego w europejskiej strategii bioróżnorodności do 2030 r. Przywracanie przyrody do naszego życia” celu polegającego na objęciu ochroną bierną 10% obszarów lądowych Unii Europejskiej.